

Наталія Захарова,

канд. іст. наук, ст. наук. співроб.,

Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського,

Україна, Київ

ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНА ВЗАЄМОДІЯ ЯК ФАКТОР ПОПУЛЯРИЗАЦІЇ ПРАВОВИХ ЗНАНЬ

У статті розкрито аспекти діяльності Національної юридичної бібліотеки Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського (далі – НЮБ НБУВ) у сфері забезпечення користувачів необхідною інформацією, представлено ресурси власної генерації для формування інформаційних запитів та правової культури в суспільстві.

Наведено приклади діяльності НЮБ та інших підрозділів НБУВ щодо вирішення завдання популяризації правових знань, проаналізовано результати науково-дослідної роботи з підвищення ефективності використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій у цьому процесі. Обґрунтовано висновок про те, що формування правової культури неможливе без активного правового інформування.

Ключові слова: правові знання, правова культура, інформаційне суспільство, інформаційне забезпечення, онлайніві інформаційні ресурси.

Розвиток суспільства, заснованого на знаннях, та розширення можливостей доступу до інформації диктують нові вимоги до бібліотечно-інформаційної діяльності. Передусім це стосується спеціалізованих бібліотек, які посідають провідні позиції у вирішенні глобального завдання побудови інформаційного суспільства, змінюючи цільові настанови і методологію інформаційно-бібліотечної діяльності.

Наукове осмислення цього процесу відбувається в площині розвитку соціальних інформаційних комунікацій. Результати таких досліджень ми спостерігаємо, зокрема в працях науковців НБУВ. Так, В. Горовий у монографії розглядає соціальні інформаційні комунікації, їх зміст та особливості, перспективи розвитку цієї соціальної інформаційної системи [4]. У монографії Т. Гранчак висвітлено участь бібліотек та їхніх інформаційно-аналітичних підрозділів у забезпеченні інформаційного супроводу процесів управління суспільним розвитком, проаналізовано досвід функціонування бібліотечних структур у системі політико-комуні-

каційних взаємодій у різних соціально-економічних і суспільно-політичних умовах [5]. В. Бондаренко дослідила зміст, специфіку та основні сучасні тенденції розвитку бібліотечного інтернет-обслуговування як перспективної форми комунікаційної взаємодії бібліотеки з користувачем [1]. У монографії Л. Чуприни комплексно досліджено й узагальнено досвід використання оперативної інтернет-інформації в роботі інформаційно-аналітичних структур бібліотек, її роль у вдосконаленні інформаційного забезпечення користувачів [15]. Зацікавлює робота В. Медведєвої, в якій проаналізовано зміни в інформаційній сфері за останні десятиріччя, а саме в період значного посилення глобальних впливів, а також фактори, пов'язані з розвитком української державності, зростаючим значенням інформатизації суспільства, що обумовило розвиток інформаційно-комунікаційних технологій в сучасній бібліотеці [8].

Визначена проблема була об'єктом дослідження й багатьох інших науковців. Зокрема, значенню діяльності бібліотек у формуванні правової культури присвятив свою статтю О. Натаров [9]. У різних аспектах досліджує цю тематику О. Пестрецова. Зокрема, вона робить детальний аналіз напрямів, форм і принципів роботи із забезпечення бібліотеками доступу до правової інформації [11]. Науковець також висвітлює досвід вітчизняних бібліотек щодо бібліотечно-інформаційного обслуговування правовими ресурсами [12]. Інший матеріал присвячений діяльності інформаційних центрів правового спрямування, зокрема юридичних бібліотек та інформаційно-аналітичних центрів [13].

Організація доступу до інформаційних ресурсів передбачає можливість не тільки їх засвоєння, а й практичне використання. Адже розвиток інформаційних ресурсів та створення обсягів інформації, інформатизація взагалі й використання інноваційних технологій зумовили якісно новий рівень розвитку інформаційного суспільства. Слід зазначити, що впровадження сучасних технологій дало змогу зменшити дублювання багатьох процесів і прискорити шлях інформаційного забезпечення користувачів.

На жаль, останнім часом в Україні відбулося зниження темпів комп'ютеризації, майже вдвічі зменшився обсяг фінансування проектів інформатизації за рахунок державного бюджету та в 10 разів – Національної програми інформатизації, а також уповільнилися темпи розвитку інформаційного суспільства в Україні, яка поки що значно відстає від середньосвітового рівня за показниками розвитку та доступності для населення широкосмугових мереж доступу до Інтернету, а також помітно відстає від розвинутих країн світу за ступенем інтегрованості в глобальний веб-простір [7].

За цих умов роль Національної юридичної бібліотеки НБУВ, як центру формування правової та інформаційної культури, дедалі зростає. Вона полягає в створенні інформаційно-правових ресурсів для всебічного задоволення правових запитів як користувачів бібліотеки, так і органів державної влади на основі фонду офіційних та інших правових документів, що формуються з використанням сучасних інформаційних технологій (ІКТ) та на основі результатів наукових досліджень [10].

Тільки протягом останніх 20 років кількість правознавчих видань з усіх, що надійшли до бібліотечного фонду НБУВ, становила 8%. Крім того, активно використовуються як співробітниками, так і читачами документи з Інтернету. Тож відзначимо, що серед актуальних проблем зберігання й розвитку інформаційного виробництва в сучасних умовах набуває дедалі більшої актуальності формування ефективної правової бази [2].

НЮБ забезпечує акумуляцію та ефективне використання документально-інформаційних ресурсів на всіх видах носіїв, що містять правову інформацію, а також інші ресурси інформації, суміжні за своєю змістовою основою з правовими, які сприяють удосконаленню правотворчої діяльності в Україні, вивченню громадської думки про ефективність правотворення, суспільні потреби в його удосконаленні, перспективи його розвитку в контексті суспільної еволюції.

Як структурний підрозділ НБУВ Національна юридична бібліотека має швидко реагувати на зміни, що відбуваються в суспільстві, відповідати сучасному рівню правознавчої науки та оперативно задовольняти запити користувачів. Саме тому серед основних завдань НЮБ є:

- акумуляція у бібліотечних фондах правової інформації на всіх видах носіїв;
- забезпечення ефективного доступу до документного, наукового, інформаційно-аналітичного ресурсу правової та необхідної в реалізації правових відносин суміжної з нею іншої інформації;
- сприяння вдосконаленню комплектування фондів НБУВ новою правовою інформацією;
- організація представлення інформаційних ресурсів, що відображають національну правову традицію;
- здійснення в інтересах замовників навігаторських функцій по вітчизняних ресурсах правової інформації та відповідних ресурсах інтернет-інформації;
- сприяння реалізації національно-освітніх та науково-популярних програм у сфері правового забезпечення розвитку суспільства [14].

Для вирішення поставлених завдань НЮБ активно впроваджує у свою роботу нові технології та методи бібліотечно-бібліографічної інформаційної діяльності. Важливим інструментом, що дає змогу генерувати і втілювати в життя нові ідеї щодо реорганізації та модернізації цього важливого напрямку, є саме інноваційна діяльність наукового колективу як цього підрозділу, так і всієї бібліотеки. Адже важливим чинником ефективної інформаційно-комунікаційної діяльності наукової бібліотеки є насамперед створення умов для цілеспрямованого, теоретично обґрунтованого розвитку інформаційної культури як частини загальної культури особистості [6].

Тематика досліджень науковців Національної юридичної бібліотеки відповідає актуальним потребам сьогодення. У ній знайшли відображення питання функціонування інформаційного простору, інформаційних потоків, обмінів, специфіки інформаційного обігу; правового регулювання та аналізу нормативної бази; проблеми інформаційної безпеки, війни, інформаційних загроз, ризиків тощо.

Загалом науково-дослідна робота, яку веде підрозділ у рамках теми «Шляхи підвищення ефективності функціонування соціальних комунікацій в умовах посилення глобальних інформаційних впливів», спрямована на аналіз ефективності вітчизняної нормативної бази щодо регулювання інформаційного обігу в інформаційному просторі України в умовах інформаційної війни. Саме тому досліджуються проблеми розширення міжнародного діалогу, співробітництва та координації, адаптації міжнародного політико-правового досвіду до українських реалій, розвитку механізмів взаємодії органів державної влади та суб'єктів гуманітарної сфери, інститутів громадянського суспільства щодо протидії інформаційній агресії. Особливої уваги заслуговує вивчення тенденцій розвитку сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, можливостей їх використання у здійсненні державної інформаційної політики, практичним результатом якої стала підготовка тематичних інформаційних матеріалів.

Важливою складовою популяризації правових знань є інформаційно-аналітичні видання, доступ до яких надається через веб-сторінку Центру досліджень соціальних комунікацій (<http://nbuviar.gov.ua/>). Серед них, зокрема, випуски інформаційно-аналітичних бюлетенів: «Громадська думка про правотворення», «Конституційний процес в Україні: політико-правові аспекти», «Інформаційна ситуація в Україні», «Адаптація переселенців в Україні» та реферативний випуск «Безпека інформаційної сфери».

Колектив НЮБ працює над забезпеченням наповнення каналів комунікації максимально об'єктивною, достовірною, актуальною інформацією.

Наукове осмислення розвитку взаємодії бібліотек з різними категоріями користувачів відбувається у площині оптимальних механізмів підтримання стійких інформаційних обмінів між суб'єктами суспільної діяльності, зокрема через розвиток дистантних форм доступу до інформаційних ресурсів.

У сучасних умовах бібліотеки мають бути готовими до викликів часу і тих глобальних змін, що відбуваються в інформаційному просторі, ставати не тільки мобільними, а й креативними та інноваційними. Сьогодні необхідні нові підходи до представлення ресурсів в Інтернеті. Важливо зробити зручною роботу читачів з бібліотечними ресурсами. Передусім має бути зручна навігація на сайті, легкий для засвоєння контент, інші практичні та корисні елементи управління. Адже користувачі очікують не лише на комфорт у вигляді традиційного обслуговування, а й на зручний доступ до веб-ресурсів та сервісів поза стінами бібліотечної установи.

Корисним інформаційним ресурсом для юристів є спеціалізовані бази даних:

- Електронний каталог НБУВ;
- Наукова електронна бібліотека;
- Реферативна інформація;
- Автореферати дисертацій;
- Інформаційні ресурси Інтернет;
- Електронні колекції;
- Інформаційно-аналітичні матеріали.

На сайті НБУВ представлено спеціалізовані бібліотеки. Так, у розділі «Юридична література» акумульовано документальні ресурси (книги, документи та інші носії інформації), які містять правову інформацію. Рубрикатор «Юридичні науки» електронного каталогу НБУВ складається з розділів:

- Держава і право. Юридичні науки;
- Право України;
- Право окремих країн.

У кожному з них багато тематичних підрозділів.

Становлення України як демократичної, правової держави, формування засад громадянського суспільства безпосередньо пов'язані з нагальною проблемою підвищення правової культури населення, його соціально-правової активності, адаптації до умов сучасного демократичного правового суспільства.

Одним з основних завдань Національної юридичної бібліотеки НБУВ є не тільки забезпечення органів державної влади важливою актуальною

інформацією, а й популяризація юридичної літератури серед різних верств населення та надання допомоги користувачам у процесі реалізації конституційного права кожного громадянина України на доступ до джерел офіційної правової інформації через використання правової бази даних «Законодавство України», глобальної мережі Інтернет та забезпечення прозорості рішень органів державної влади, а також створення інформаційного орієнтиру у світі права і закону. Адже саме бібліотеки всіма своїми формами і методами роботи мають сприяти розвитку правової культури населення.

У процесі демократизації суспільного життя, розвитку технічної бази засобів масової інформації зростає їх вплив у суспільстві і, відповідно, поглиблюється осмислення змісту масових комунікацій як інструменту в соціокультурній взаємодії в масштабах суспільства [3].

Важливим напрямом соціокомунікаційної діяльності НБУВ є не тільки надання доступу до правової інформації, а й реалізація комплексу заходів з популяризації правових знань. За останні роки бібліотека накопичила значний досвід проведення відповідних науково-інформаційних заходів, зокрема виставкової діяльності зазначеної тематики. У сучасних умовах, коли в країні багато викликів як на державному рівні, так і в життєдіяльності кожного громадянина, важливо активно впроваджувати серед населення правову культуру та юридичну грамотність.

Дієвою формою соціокультурної діяльності були і залишаються як традиційні книжкові виставки, так і електронні. Так, щороку до Дня Конституції України в НБУВ готуються тематичні експозиції: «Держава і влада», «Історія конституційного розвитку України», «Державні символи України», «Політико-правові засади забезпечення національної безпеки» тощо. Окремою виставкою було відзначено 300-річчя від дня прийняття Конституції Пилипа Орлика. З метою популяризації правових знань експонуються спеціалізовані книжкові виставки: «Електронні ресурси: проблеми авторського права», «Право України», «Сімейне право», «Пам'ятки правознавчої думки», «Проблеми формування національної правової системи України».

Актуальною проблемою сьогодення є захист інтелектуальної власності. Тож цій темі присвячено виставки «Правова охорона інтелектуальної власності», «Авторське право та бібліотеки».

Формування правової культури неможливе без активного правового інформування. Популяризація правових знань стала перспективним напрямом діяльності сучасних бібліотек.

Список використаних джерел

1. *Бондаренко В.* Бібліотечне інтернет-обслуговування: стан та перспективи : [монографія] / В. Бондаренко ; наук. ред. Т. Гранчак ; НАН України; Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – Київ, 2016. – 276 с.
2. *Горовий В.* Особливості продукування наукової інформації у вітчизняному науковому виробництві / В. Горовий // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського. – Київ, 2014. – Вип. 39. – С. 11–25.
3. *Горовий В.* Соціальні інформаційні комунікації і розвиток бібліотечної діяльності / В. Горовий // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського. – Київ, 2009. – Вип. 23. – С. 7–24.
4. *Горовий В.* Соціальні інформаційні комунікації, їх наповнення і ресурс / В. Горовий ; наук. ред. Л. Дубровіна ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – Київ, 2010. – 360 с.
5. *Гранчак Т.* Бібліотека в інформаційному супроводі управління суспільними процесами: політико-комунікаційний аспект : монографія / Тетяна Гранчак ; НАН України ; Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – Київ, 2014. – 184 с.
6. *Захарова Н.* Тенденції розвитку інноваційних форм масової комунікації в сучасній бібліотечній діяльності / Н. Захарова // Бібліотека. Наука. Комунікація : матеріали Міжнар. наук. конф. (6–8 жовт. 2015 р., Київ). : у 2 ч. Ч. 1. – Київ, 2015. – С. 43–45.
7. *Ларіна Н.* Інформаційно-комунікаційне забезпечення ефективної діяльності влади : навч.-метод. матеріали / Н. Ларіна, О. Руденко. – Київ : НАДУ, 2013.
8. *Медведева В.* Становлення інформаційно-комунікаційних технологій у діяльності інформаційно-аналітичних служб бібліотек (на прикладі Служби інформаційно-аналітичного забезпечення органів державної влади НБУВ) : монографія / В. Медведева ; НАН України ; Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – Київ, 2013. – 180 с.
9. *Натаров О.* Роль наукової бібліотеки в інформаційному забезпеченні розвитку правової культури / О. Натаров // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського. – Київ, 2014. – Вип. 39. – С. 147–159.
10. *Онищенко О.* Національні бібліотечно-інформаційні ресурси: базові проблеми формування : матеріали Міжнар. наук. конф. «Бібліотечно-інформаційні ресурси: формування і розвиток» / О. Онищенко // Бібл. вісн. – 1999. – № 6. – С. 14–30.
11. *Пестрецова О.* Роль бібліотек у процесі організації доступу до правової інформації (на прикладі діяльності Національної юридичної

бібліотеки Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського та Юридичної бібліотеки Бібліотеки Конгресу США) / О. Пестрецова // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського. – Київ, 2014. – Вип. 39. – С. 160–170.

12. *Пестрецова О.* Бібліотечно-інформаційне обслуговування правовими ресурсами (досвід вітчизняних бібліотек) / О. Пестрецова // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського. – Київ, 2017. – Вип. 46. – С. 240–259.

13. *Пестрецова О.* Юридичні бібліотеки в глобальному світі: аспекти корпоративної взаємодії / О. Пестрецова // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського. – Київ, 2016. – Вип. 43. – С. 87–96.

14. Національна юридична бібліотека [Електронний ресурс] : веб-сайт. – Режим доступу: www.nbuv.gov.ua/node/622. – Назва з екрана.

15. *Чуприна Л.* Оперативна інтернет-інформація в інформаційно-аналітичній діяльності бібліотек України : монографія / Л. Чуприна ; наук. ред. В. Горовий ; НАН України ; Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – Київ, 2014. – 208 с.

References

1. Bondarenko, V. (2016). *Bibliotechnne internet-obsluhovuvannia: stan ta perspektyvy* [Library internet service: status and prospects]. Kyiv [in Ukrainian].

2. Horovyi, V. (2014). *Osoblyvosti produkuvannia naukovoï informatsiï u vitchyznianomu naukovomu vyrobnytstvi* [Features of the production of scientific information in the domestic scientific production]. *Naukovi pratsi Natsionalnoi biblioteky Ukrainy im. V. I. Vernadskoho – Transactions of V. I. Vernadsky National Library of Ukraine*, issue 39, pp. 11–25. Kyiv [in Ukrainian].

3. Horovyi, V. (2009). *Sotsialni informatsiïni komunikatsiï i rozvytok bibliotechnoi diïalnosti* [Social information communications and development of library activity]. *Naukovi pratsi Natsionalnoi biblioteky Ukrainy im. V. I. Vernadskoho – Transactions of V. I. Vernadsky National Library of Ukraine*, issue 23, pp. 7–24. Kyiv [in Ukrainian].

4. Horovyi, V. (2010). *Sotsialni informatsiïni komunikatsiï, yikh napovnennia i resurs* [Social information communications, their filling and resource]. L. Dubrovina [Ed]. Kyiv [in Ukrainian].

5. Hranchak, T. (2014). *Biblioteka v informatsiïnomu suprovodi upravlinnia suspilnymy protsesamy: polityko-komunikatsiïnyi aspekt* [Library in the information support of the management of social processes: the political and communication aspect]. Kyiv [in Ukrainian].

6. Zakharova, N. (2015). Tendentsii rozvytku innovatsiinykh form masovoi komunikatsii v suchasni bibliotechnii diialnosti [Trends in the development of innovative forms of mass communication in modern library activity]. *Proceedings from The Library. Science. Communication'15: Mizhnarodna naukova konferentsiya (6–8 zhovtnya 2015 r.) – International Scientific Conference (Part 1, pp. 43–45)*. Kyiv [in Ukrainian].

7. Larina, N., Rudenko, O. (2013). Informatsiino-komunikatsiine zabezpechennia efektyvnoi diialnosti vlady [Information and communication support for effective government activity]. Kyiv [in Ukrainian].

8. Medvedeva, V. (2013). Stanovlennia informatsiino-komunikatsiinykh tekhnolohii u diialnosti informatsiino-analitychnykh sluzhb bibliotek (na prykladi Sluzhby informatsiino-analitychnoho zabezpechennia orhaniv derzhavnoi vlady NBUV) [The formation of information and communication technologies in the activity of information-analytical services of libraries (on the example of the information and analytical support service of the state authorities of NBUV)]. Kyiv [in Ukrainian].

9. Natarov, O. (2014). Rol naukovoï biblioteky v informatsiinomu zabezpechenni rozvytku pravovoi kultury [The role of the scientific library in the information provision of the development of legal culture]. *Naukovi pratsi Natsionalnoi biblioteky Ukrainy im. V. I. Vernadskoho – Transactions of V. I. Vernadsky National Library of Ukraine*, issue 39, pp. 147–159. Kyiv [in Ukrainian].

10. Onyshchenko, O. (1999). Natsionalni bibliotechno-informatsiini resursy: bazovi problemy formuvannia [National library and information resources: basic problems of formation]. *Bibliotechnyi visnyk – The Library Herald*, no. 6, pp. 14–30 [in Ukrainian].

11. Pestretsova, O. (2014). Rol bibliotek u protsesi orhanizatsii dostupu do pravovoi informatsii (na prykladi diialnosti Natsionalnoi yurydychnoi biblioteky Natsionalnoi biblioteky Ukrainy imeni V. I. Vernadskoho ta Yurydychnoi biblioteky Biblioteky Konhresu SSHA) [The role of libraries in the process of organizing access to legal information (on the example of the activities of the National Law Library of V. I. Vernadsky National Library of Ukraine and the Library of Law Library of Congress USA)]. *Naukovi pratsi Natsionalnoi biblioteky Ukrainy im. V. I. Vernadskoho – Transactions of National Library of Ukraine*, issue 39, pp. 160–170. Kyiv [in Ukrainian].

12. Pestretsova, O. (2017). Bibliotechno-informatsiine obsluhovuvannia pravovymi resursamy (dosvid vitchyznianskykh bibliotek) [Library and information services by legal resources (experience of domestic libraries)]. *Naukovi pratsi Natsionalnoi biblioteky Ukrainy im. V. I. Vernadskoho – Transactions*

of *V. I. Vernadsky National Library of Ukraine*, issue 46, pp. 240–259. Kyiv [in Ukrainian].

13. Pestretsova, O. (2016). Yurydychni biblioteky v hlobalnomu sviti: aspekty korporatyvnoi vzaiemodii [Legal libraries in the global world: aspects of corporate interaction]. *Naukovi pratsi Natsionalnoi biblioteky Ukrainy im. V. I. Vernadskoho – Transactions of V. I. Vernadsky National Library of Ukraine*, issue 43, pp. 87–96. Kyiv [in Ukrainian].

14. Sait Natsionalnoi yurydychnoi biblioteky Natsionalnoi biblioteky Ukrainy imeni V. I. Vernadskoho [Site of the National Law Library of V. I. Vernadsky National Library of Ukraine]. *nbu.gov.ua*. Retrieved from www.nbu.gov.ua/node/622 [in Ukrainian].

15. Chupryna, L. (2014). Operatyvna internet-informatsiia v informatsiino-analitychnii diialnosti bibliotek Ukrainy [Operational internet information in the information-analytical activity of libraries in Ukraine]. Kyiv [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 03.08.2018.

Natalia Zakharova,

Cand. Sci. (Historical), Senior Research Associate,
V. I. Vernadsky National Library of Ukraine,
Ukraine, Kyiv

Information and Communication Interactions as a Factor of Popularization of Legal Knowledge

The article reveals the aspects of activity of the National Law Library of V. I. Vernadsky National Library of Ukraine in the field of providing users with necessary information, presents resources generated by itself aimed at formation of information request and legal culture in the society. Examples of the practical activities of NUB and other units of the NBUV to solve the problem of popularization legal knowledge are given, the results of research work to improve the efficiency of modern information and communication technologies in this process are under analysis. The conclusion is substantiated that formation of legal culture is impossible without active legal information.

Keywords: legal knowledge, legal culture, information society, information support, on-line information resources.